

Dragana Rajković, Selena Vitezović, Mario Novak, Katarina Šprem, Valentina Martinoia Zamolo, Goran Tomac, Kotlina – sustavno arheološko istraživanje naselja lendelske kulture u Hrvatskoj

Kotlina je naselje smješteno na južnim obroncima Banskoga brda, nedaleko od Kneževih Vinograda. Arheološki lokalitet na položaju Szuzai Hegy potvrđen je arheološkim rekognosciranjem 2009. godine, a sustavno arheološko istraživanje provodi se kontinuirano od 2018. godine u sklopu programa pod nazivom “Kotlina, prapovijesno nalazište“. Magnetometrijskim snimanjem koje je provedeno u prvoj fazi istraživanja, otkriveni su ostaci nepravilnog opkopa i veliki broj jama koje su se protezale oko njega. U dosadašnjim istraživanjima, otvorene su četiri sonde ukupne površina od 180 m² i na relativno malo površini pronađeni su ostaci naselja lendelske populacije. Potvrđeni su ostaci stambenog objekta, otpadne jame i ukupno 12 kosturnih ukopa u zgrčenom položaju. Ukopi su sadržavali kosturne ostatke odraslih individua i ukope djece s raznovrsnim grobnim prilozima, a čine ih keramičke posude, nakit od Spondylusa te lomljene i glačane izrađevine. U jamama je pronađen bogat keramički materijal, uključujući i slikanu keramiku, kao i alatke od kostiju, lomljenog i glačanog kamena. Apsolutnim arheološkim datiranjem, naselje je smješteno u razdoblje između 4800. i 4500. godine pr. Kr. S arheološkim istraživanjem, kontinuirano se provode različite analize materijala, na čemu radi čitav niz stručnjaka, a dio rezultata biti će predstavljen u ovom predavanju.

Robert H. Tykot, Katarina Šprem, Obsidian Sourcing Analysis for the Late Neolithic Site of Kotlina in Northeast Croatia

Recent excavations at the site of Kotlina in northeast Croatia, dating to ca. mid-5th millennium BCE (Late Neolithic), have produced 46 obsidian artifacts, representing about 15% of the total lithic assemblage. These include 1 core, and 32 blades. The nearest obsidian sources are in northeastern Hungary and southeastern Slovakia, immediately indicating long-distance trade and exchange was established by this time, perhaps with travel along the Tisza and Danube rivers. The geological origins of all of the obsidian artifacts was determined using a non-destructive portable X-ray fluorescence (pXRF) spectrometer. The calibrated elemental data produced were compared directly with analyses done with the same instrument on a large number of geological samples from the central European (and Mediterranean) sources and subsources.

All of the obsidian artifacts from Kotlina were determined to have come specifically from the Carpathian 1 source group, located in the Viničky and Cejkov area of southeast Slovakia, a distance of 500 km. None were assigned to any of the source groups in northeastern Hungary (e.g. Tokaj) or the Ukraine. The use of just Carpathian 1 obsidian is indicative of specific selection of the high quality raw material from that area. This is a similar result to that found at the later Neolithic site of Samatovci, about 25 km to the north, although other sources were used at some other sites in Transylvania. Our results are combined with other studies for Croatia to integrate the data for obsidian trade with other materials including flint and ceramics, and how this may have changed over time

Dragana Rajković, Marko Dizdar, Tomislav Hršak, Siniša Krznar, Domagoj Dujmić, Sebastijan Stingl, Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja nalazišta AN 2 Beli Manastir – Staro selo

Tijekom 2020. godine Arheološki muzej Osijek i Institut za arheologiju proveli su zaštitna arheološka istraživanja nalazišta AN 2 Beli Manastir – Staro selo na obilaznici grada Belog Manastira. Ukupno je istražena površina od 16.205 m² na kojoj su pronađeni nalazi iz prapovijesti, antike te srednjeg i ranog novog vijeka. Na cijeloj površini nalazišta otkriveni su

i ukopi rovova iz II. svjetskoga rata. Naselja iz različitih razdoblja nalazila su se na blagome uzvišenju smještenome s južne strane vodotoka Mala Karašica koje je podijeljeno manjim prirodnim ulegnućem, pri čemu je zapadnije uzvišenje za oko 1,0 više od onoga istočnog. Brojnost otkrivenih objekata te nalaza svjedoče o važnosti nalazišta u poznavanju infrastrukture naselja iz različitih razdoblja za prostor Baranje, a posebno zapadnoga ruba Banskoga brda.

Na istočnom te središnjem dijelu nalazišta otkriveni su ukopi zemunica te jama koji se pripisuju lasinjskoj kulturi. Pronađeni su i sitni ulomci bakra koji ukazuju na postojanje rane metalurgije na naselju. U jednoj od jama pronadjeni su ostaci dva pokojnika – odrasle osobe i djeteta položenih u zgrčenome položaju na bok. Potom slijede nalazi koji se mogu datirati u mlađe željezno doba, a dokumentirani su na cijeloj površini nalazišta. Izdvajaju se poluzemunice pravokutnoga oblika koje su predstavljale radne prostore. Na dnu jednoga od takvih objekata pronadeno je nekoliko glinenih piramidalnih utega koji su možda ostaci tkalačkoga stana, dok nalazi brončanih predmeta datiraju naselje u kraj 2. i 1. st. pr. Kr. Potom slijede nalazi iz vremena kasne antike. Pronadjen je veći broj pravokutnih poluzemunica s pećima koje ukazuju na obiteljski organizirano naselje. S obzirom na nalaze, naselje je trajalo od sredine 3. pa do kraja 4. ili početka 5. stoljeća. U zapadnom dijelu istraženo je groblje na redove s kraja prve te iz druge polovice 4. stoljeća. Radi se o kosturnim ukopima u rakama pravokutnoga oblika, dok je samo u jednome slučaju pronadjen paljevinski grob. Brojem nalaza predmeta nošnje i nakita izdvajaju se ukopi žena, dok je u grobovima oba spola pronadjena popudbina kojoj pripadaju nalazi keramičkih i staklenih posuda. Otkriveni su i objekti iz razdoblja srednjega vijeka od kojih se izdvajaju višedijelne jame s ostacima kalotastih peći koje su bile ukopane u bočne strane, a koje bi se mogle datirati u razdoblje 11.-12. stoljeća. U većem su broju, posebno na zapadnome dijelu, istraženi dijelovi naselja koje bi se, na osnovi keramičkih nalaza, moglo datirati u 13.-14. stoljeće. U središnjem dijelu nalazišta istraženi su i brojni objekti iz osmanlijskoga razdoblja. U jednoj od jama pronadjen je kameni kalup za izradu nakita. Rijetki su ulomci fine keramike, dok se najčešće radi o dijelovima grubih posuda za pripremanje hrane. Radi se o najvećem do sada istraženome ruralnom naselju iz osmanlijskoga razdoblja na prostoru Baranje.

S obzirom na važnost nalazišta, predstaviti će se izbor najreprezentativnijih nalaza i konteksta iz svih zastupljenih razdoblja u cilju sagledavanja mikrotopografije zapadnoga ruba Banskoga brda u prostornome okviru Baranje i komunikacijskih pravaca u zaleđu Dunava.

Marina Kovač, Ana Solter, Hrvatsko-američko istraživanje na lokalitetu u Batini

Predavanje će predstaviti prvo, i dugo vremena, jedino međunarodno arheološko istraživanje u kontinentalnoj Hrvatskoj koje je poduzeto na višeslojnom lokalitetu u Batini u kolovozu 1970. godine. Istraživanje su s hrvatske strane provodile i organizirale arheologinje dr. Ksenija Vinski-Gasparini (Arheološki muzej u Zagrebu) i dr. Danica Pinterović (tada honorarni znanstveni suradnik Muzeja Slavonije u Osijeku te predstavnica Međuakademijskog odbora za istraživanje limesa), dok je s američke strane istraživanje koordinirao dr. Stephan Foltiny s Institute for Advanced Studies iz Princetona. Istraživanja, na kojima su sudjelovali i studenti Arheološkog odjela Filozofskog fakulteta u Zagrebu i University of California, provedena su na temelju ugovora između Smithsonian Institution iz Washingtona i Saveznog zavoda za međunarodnu tehničku suradnju (ZAMTES).

Zvonko Bojčić, Marko Dizdar, Tomislav Hršak, Domagoj Dujmić, Tino Leleković, Nove spoznaje o arheološkoj topografiji Batine (Kiskószeg)

Na krajnjem sjeveroistočnom završetku Banskoga brda, gdje se ono susreće s Dunavom, smještena je Batina koja predstavlja jedno od najistaknutijih nalazišta u hrvatskome Podunavlju. Brojni arheološki nalazi iz svih razdoblja potječu s visokoga lesnog platoa koji je

od rijeke i okolne nizine odvojen strmim padinama ispresijecane dubokim prirodnim usjecima – surducima. S prostora Batine potječu brojni nalazi čije je prikupljanje započelo krajem 19., a posebno se intenzivno provodilo početkom 20. stoljeća te su potom dospjeli u neke od najprestižnijih europskih muzeja. Nakon II. svjetskoga rata u Batini su se provodila zaštitna i probna istraživanja čiji su rezultati potvrdili važnost nalazišta. Arheološki muzej Osijek, u suradnji s Institutom za arheologiju i Odsjekom za arheologiju HAZU-a, od 2008. godine započeo je rad na projektu Arheološka baština Baranje s ciljem evidentiranja novih, dosad nepoznatih arheoloških nalazišta kao i radi dokumentiranja stanja od prije poznatih. U prvim godinama provedeni su terenski pregledi sjeveroistočnih padina Banskoga brda oko Batine, pri čemu su pronađeni brojna do tada nepoznata arheološka nalazišta, dok su za ona već poznata definirane granice rasprostiranja. Time se pružaju mogućnosti proučavanja međusobnih odnosa između pojedinih istovremenih nalazišta na užem prostoru. Brojnost arheoloških nalazišta nikako ne iznenađuje s obzirom na istaknuti položaj krajnjega sjeveroistočnog dijela Banskog brda s izvrsnom vizualnom komunikacijom prema Transdanubiji, na istok u Bačku te prema jugu do istočne Slavonije. Rubom visoke desne dunavske obale prolazila je važna europska komunikacija kojom su strujali tisućljetni kulturni utjecaji koji su povezivali sjever i jug Karpatske kotline. Na istom se mjestu nalazila i granica Rimskoga Carstva obilježena utvrdom u Batini. Od 2010. godine provode se sustavna istraživanja nalazišta Batina – Sredno s otkrićem groblja iz prapovijesti i antike te ostacima iz II. svjetskoga rata, dok se na položaju Gradac nalazilo naselje s ostacima utvrde *Ad Militare*. Rezultati dosadašnjih istraživanja prilog su poznavanju arheološke topografije krajnjega sjeveroistočnog dijela Baranje s Batinom kao istaknutim nalazištem za sva razdoblja. U predavanju će biti predstavljeni mikrotopografski odnosi Batine kao strateškoga lokaliteta na Banskome brdu te njegov širi kontekst u srednjem Podunavlju kroz izabrane primjere arheoloških tragova od prapovijesti do 20. st.

Šime Vrkić, Kasnoantička ostava brončanih i željeznih predmeta s arheološkog lokaliteta Cerik u Jagodnjaku

U razdoblju od 18. rujna do 26. studenog 2014. godine tvrtka Geoarheo d.o.o. iz Zagreba provela je veliko zaštitno arheološko istraživanje na lokalitetu AN 6 Cerik – sjever na području naselja Jagodnjak u Baranji. Radovi su provedeni u sklopu zaštitnih arheoloških istraživanja na trasi autoceste A5, dionica Beli Manastir – Osijek. Ukupna istražena površina iznosila je 73000 m². Dokumentirano je 700 različitih arheoloških objekata, koncentriranih na manjem prirodnom uzvišenju koje se nalazi oko 2 km sjeverno od današnjeg naselja. Najveći broj nalaza potječe iz kasnog brončanog doba, željeznog doba i rimskog razdoblja, a samo manji dio iz eneolitika i kasnog srednjeg vijeka. Kao najznačajniji nalaz izdvaja se iznimno rijetka kasnoantička ostava, koja se sastojala od velikog brončanog kotla u kojemu su bili pohranjeni ralo, tronožac i dva manja zvana od željeza te četiri velika zvana od lijevane bronce. Predmeti najvjerojatnije potječu s manjeg kasnoantičkog seoskog imanja. Ostava je nastala u nemirnom razdoblju oko sredine 4. stoljeću poslije Krista.

Anita Dugonjić, Tajana Trbojević Vukičević, Kim Korpes, Magdalena Kolenc, Andrea Gudan Kurilj, Predmeti od kosti i roga s nalazišta Novi Čeminac

Nalazište Novi Čeminac (položaj Jauhov salaš) vrlo je bogato arheološko nalazište na kojem je u razdoblju 5. pa sve do sredine 6. stoljeća obitavala manja germanska zajednica. Od mnoštva predmeta koji su pronađeni tijekom arheoloških istraživanja, brojnošću i vrsnoćom izrade ističu se predmeti napravljeni od životinjskih kostiju i rogova poput češljeva, igli i šila, ali i rijetki nalazi koštanih klizaljki.

Koštani češljevi pronađeni su u najvećem broju (32 komada) i to u naseobinskom i pogrebnom kontekstu, a upućuju na važnost uljepšavanja u svakodnevnom životu. Gotovo svi

češljevi (osim jednog) pripadaju dvorednom kompozitnom tipu češljeva koji se smatra jednim od najčešćih tipova češljeva karakterističnih za razdoblje kasne antike, ali su pronađeni na germanskim grobljima datiranim u 4., 5. i 6. stoljeće te na ranoslavenskim lokalitetima. Za vrijeme razdoblja antike češljevi su bili sastavni dio toaletnog pribora, a njihova izrada zahtijevala je vještinu i visoku razinu zanatske specijalizacije. Igle i šila su drugi po zastupljenosti u cjelokupnom materijalu, dok su koštane klizaljke zastupljene u značajno manjem broju. Klizaljke, najčešće napravljene od dugih kostiju konja, obično su se pričvrstile za obuću kožnim trakama, a na području Karpatske kotline poznate su i koriste se od brončanog doba. Od ostalih koštanih alatki, zanimljiv nalaz predstavlja alatka od jelenjeg roga s obrađenim vrhom - motiv nije sačuvan - koja je mogla poslužiti za žigosanje keramike, za što se najčešće i koristila. Interdisciplinarnim pristupom u analizi više od 50 predmeta, bit će omogućeno bolje razumijevanje tehnike izrade različitih alatki od kosti i roga, ali i gospodarstva navedenog razdoblja.

Anita Rapan Papeša, Anita Dugonjić, „Dodeš u Baranju, i na konju si“, avarsko razdoblje na području Baranje

U većini arheoloških razdoblja područje Baranje donedavno je bilo prilično nepoznato, pa čak i zanemareno. S druge strane, izniman geografski položaj i povezanost sa susjednom mađarskom regijom također nazvanom Baranja, pokazatelj su da je arheološki potencijal ovog područja neupitan u bilo kojem razdoblju.

Avarodobna arheološka baština na području hrvatske Baranje nesumnjivo je skromnija u odnosu na područja sjevernije (prostor mađarske Baranje) i južnije (prostor Podunavlja i Srijema), ali ne znači da je time manje značajna. O tome svjedoče nalazišta i nalazi koji se pripisuju razdoblju avarskog društva od samih početaka krajem 6. pa sve do 9. stoljeća. Ona su prvenstveno zastupljena u stručnoj literaturi u kojoj su najčešće sumarno interpretirana. Mahom je riječ o karakterističnim pojedinačnim nalazima materijalne kulture avarodobnog razdoblja koji potječu iz grobnih konteksta. S obzirom da je dobar dio nalaza istraživan ili prikupljen prije Drugog svjetskog rata danas se čuva u mađarskim muzejima i puno je poznatiji u mađarskoj nego u hrvatskoj literaturi. S druge strane, donedavno nije postojao niti preveliki interes u Hrvatskoj za obradu i interpretaciju ove građe.

Svrha predavanja pregled je i sinteza svih dosadašnjih poznatih avarodobnih lokaliteta, ali i arheoloških predmeta, koji se nalaze u hrvatskim i mađarskim muzejima, a u svrhu nove interpretacije avarodobnog razdoblja u ovom dijelu Avarije.

J. Marla Toyne, Dinko Tresić Pavičić, Anita Dugonjić, Mario Novak, Using oxygen stable isotope analysis to explore mobility in Jagodnjak, Croatia, an Avar period cemetery

During the 7th to 9th centuries Avar period populations had established settlements across eastern Croatia. Expectations for limited mobility within communities would reflect this; however, we may consider intercommunity mobility based on social commitments, such as marriage, or broader political or economic processes including warfare or trade. Bioarchaeological research using stable isotopes provides us with an opportunity to evaluate mobility patterns from skeletal remains recovered from Jagodnjak. Oxygen stable isotopes from bone and tooth bioapatite (carbonate) are used as a proxy for residential mobility based on the variation in $\delta^{18}\text{O}$ values from geographically distinct water sources. Bone $\delta^{18}\text{O}$ average -6.29‰ ($n=37$, ranging between -4.69 to -7.59) and tooth enamel $\delta^{18}\text{O}$ average -5.62‰ ($n=15$, ranging between -4.47 to -6.97). While there is a statistical difference between bone and tooth, they generally fall within a modeled local range. When paired bone and tooth tissues are considered, 15 individuals demonstrate limited variation between $\delta^{18}\text{O}$ (tooth-bone) (average 0.90). There are only two individuals with variation greater than 2‰, which

could suggest relocation between distinct geographic water sources between early life and later life (G21, a 12-15 year old and G73, a 45-55 year old male). In addition to these two individuals, there are an additional two individuals (G19, a 40-50 year old male and G45, a 35-40 year old male), whose dental enamel values are also outside of the predicted local range (2-standard deviations above the bone average). This is a small sample but notable that 3 of 4 are adult males, who appear to have spent their childhood consuming a distinct but similar water sources. This suggests higher male mobility during the life course, with men moving to the community of Jagodnjak.

Šime Vrkić, Mato Ilkić, Analiza numizmatičkih nalaza kao prilog datiranju naselja i groblja iz razdoblja srednjeg i novog vijeka na lokalitetu Čemin u Jagodnjaku

Krajem 2014. i tijekom prve polovice 2015. godine tvrtka Georheo d.o.o. iz Zagreba je provela veće zaštitno arheološko istraživanje na lokalitetu označenom nazivom AN 10 Jagodnjak – Ciglana i Čemin – Ciganska pošta. Istraživanje je obuhvatilo površinu od 33000 m², a provedeno u sklopu zaštitnih arheoloških istraživanja na trasi autoceste A5, dionica Beli Manastir – Osijek. Dokumentirano je oko 600 različitih arheoloških objekata i označeno 1700 stratigrafskih jedinica, od kojih se većina odnosila na ostatke velikog groblja iz razdoblja kasnog srednjeg i novog vijeka, a samo manji dio na ostatke naselja iz kasnog srednjeg vijeka i rimskog razdoblja, odnosno na pojedinačne objekte iz željeznog doba i neolitika. Analiza trinaest pronađenih numizmatičkih nalaza (novac i žeton) omogućila je točnije datiranje srednjovjekovnog naselja u razdoblje od 12. do 15. stoljeća, a veliko groblje (istraženo 400 grobova) nastalo je nedugo nakon napuštanja naselja te je kontinuirano ostalo u upotrebi do druge polovice 17. stoljeća.

Sonja Kačar, Tehnološke inovacije i društveni odnosi između Save, Drave i Dunava tijekom 7. i 6. tisućljeća prije Krista

Arheološki i arheogenetički podaci pokazuju da je područje zapadne Euroazije tijekom 7. i 6. tisućljeća prije Krista obilježeno snažnim društvenim previranjima, a koji se prvenstveno očituju u: 1) inovacijama u načinu izrade litičkih alatki povezanih s tzv. kasnomezolitickim industrijama sječiva i trapeza, te 2) razvoju poljoprivrednog načina života, odnosno neolitika. Jugoistočna Europa nije bila izuzeta od ovih zbivanja, a prirodnim resursima bogato područje međuriječja Save, Drave i Dunava bilo je posebno dinamično, nastanjeno različitim kulturnim grupama od kojih je svaka imala jedinstven stil života i porijeklo.

U ovom izlaganju predstaviti ćemo preliminarne rezultate analize litičkih skupova nalaza prikupljenih starijim i recentnijim istraživanjima u kojima su sudjelovale znanstvene i kulturne institucije iz Hrvatske i Srbije, a s ciljem rekonstrukcije društvenih odnosa i veza između različitih grupa lovaca-ribara-sakupljača, lovaca-ribara-sakupljača i prvih poljoprivrednika te različitih grupa prvih poljoprivrednika.

Katarina Botić, Pojava novih stilova keramike sredinom 6. tisućljeća pr. Kr. u sjevernoj Hrvatskoj: rezultat multikulturalnih promjena?

Relativna ujednačenost ranoneolitickih keramičkih stilova u sjevernoj Hrvatskoj naglo se promijenila sredinom 6. tisućljeća pr. Kr. Ova se promjena dogodila u svim aspektima proizvodnje keramike, od oblikovanja i ukrašavanja posuda do tehnika pečenja, a u arheološkim zapisima prepoznata je u pojavi novih i različitih stilova. Na nekim se nalazištima u širem prostoru dodatno primjećuje i stupanj hibridnosti u keramičkim stilovima. Promjene u proizvodnji i ukrašavanju keramičkih predmeta pratile su promjene u drugim aspektima arheoloških kultura kao što su gradnja kuća, uzgoj životinja, poljoprivredne prakse, proizvodnja kamenih predmeta itd. U radu raspravljamo o varijacijama u stilovima i proizvodnji keramike koje se javljaju sredinom 6. tisućljeća pr. Kr. u sjevernoj Hrvatskoj na

temelju dostupnih makroskopskih i petrografskih analiza te o povezanosti ovih varijacija s mogućim multikulturalnim promjenama dokumentiranim na širem prostoru južne Karpatske kotline.

János Jakucs, Tibor Marton, Krisztián Oross, Systematic research of settlement networks and material culture in 6th millennium cal BC southern Transdanubia

Large-scale preventive excavations have enriched Neolithic archaeology in south-western Hungary with a series of fundamental discoveries over the past two decades. The archaeological record has also revealed strong and complex connections with the eastern regions of continental Croatia. The exponential increase of available assemblages, observations and datasets provides an opportunity to analyse our results in a wider context. Our presentation discusses the research on the architecture and pottery styles (Starčevo, LBK, Vinča, Ražište, Sopot) of the 6th millennium cal BC, as well as the results of absolute chronological dating programmes from a Transdanubian perspective. The latest achievements in the region immediately south of our research area might be particularly important for the understanding of processes related to early food-producing communities in the Carpathian basin.

Rajna Šošić Klindžić, Hrvoje Kalafatić, Bartul Šiljeg, Krugovi među rijekama – kasni neolitik između Save, Dunava i Drave

U ovome radu prezentirati ćemo rezultate istraživanja tijekom kojih je u proteklom desetljeću pronađeno i potvrđeno gotovo stotinu kasneolitičkih naselja s kružnim opkopima na području istočne Hrvatske, između rijeka Save, Dunava i Drave. Većina lokaliteta je po prvi puta otkrivena primjenom tehnika daljinskih istraživanja – analizom zračnih snimaka iz aviona ili drona, te analizom javno dostupnih satelitskih fotografija. Svi su lokaliteti primarno atribuirani u razdoblje kasnog neolitika na temelju terenskih pregleda tijekom kojih su pronađeni kasneolitički artefakti. Na odabranim lokalitetima provedena su magnetometrijska snimanja i arheološka iskopavanja te su se potvrdili obrisi kružnih opkopa vidljivih iz zraka, ali i utvrdio vrlo kompleksan tlocrt naselja te potojanje dodatnih kružnih struktura koje nisu uvijek vidljive iz zraka. Međusobna udaljenost lokaliteta je između 3 i 5 km, što govori o gustoj naseljenosti i razgranatoj mreži naselja tijekom kasnog neolitika. Također su utvrđeni i elementi prostornog planiranja na većini naselja koji govore o povezanosti i zajedničkim obrascima zajednica koje su naseljavale ovaj prostor.

Antonio Lovrinčević, Rezultati obrade keramičkih nalaza iz neolitičkog objekta s lokaliteta Petrijevcu-Popovac

Arheološki muzej Osijek proveo je zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Petrijevcu-Popovac AN2a 2018/2019. godine. Tijekom istraživanja otkriveni su mnogobrojni objekti koji potječu iz različitih vremenskih razdoblja, od neolitika do srednjeg vijeka. Veća količina nalaza pronađena je na prostoru neolitičkog objekta, odnosno stratigrafske jedinice 135/136. U radu je prezentiran dio keramičkih nalaza i posebnih nalaza pronađenih u navedenom objektu, na temelju kojih su utvrđene sličnosti s nalazima pripisanim ranoj fazi sopotske kulture i Ražište tipu sopotske kulture. Ulomci keramičkih posuda izdvojeni su u određene tipove i podtipove (na temelju morfoloških karakteristika i/ili ukrasa), čija je zastupljenost statistički prikazana.

Filip Franković, Jacqueline Balen, Peter Pavúk, Baš u pravo vrijeme! Nove perspektive na apsolutnu i relativnu kronologiju 4. i 3. tisućljeća pr. Kr. na području međurječja

Desetljeća sustavnih i zaštitnih istraživanja na području istočne Hrvatske dovela su do prilično dobrog poznavanja relativne i apsolutne kronologije 4. i 3. tisućljeća pr. Kr.

Posljednjih godina spoznaje su dodatno proširene prikupljanjem C14 datuma iz regije i šire. Ipak, pitanje kronologije ova dva tisućljeća na području istočne Hrvatske, kao i njezin odnos prema apsolutnim i relativnim kronologijama susjednih regija, ostaje nedovoljno istraženo pitanje. Primarno se javlja potreba za rafiniranjem dužih kronološki perioda te kronologija pojedinačnih kulturnih skupina iz perspektive zabilježenih okolišnih, društvenih i kulturnih promjena.

Ovaj rad ponovno otvara pitanje relativne i apsolutne kronologije 4. i 3. tisućljeća pr. Kr. na području međurječja Drave, Dunava i Save. Rad se temelji na recentnim istraživanjima koja su autori posljednjih godina provodili na području istočne Hrvatske. Poseban naglasak stavljen je na prikupljene C14 datume, informacije o stratigrafskim odnosima te obrasce naseljavanja na lokalitetu Viškovci te lokalitetima oko Lovasa i Belog Manastira. Rezultati ovih manjih studija slučaja postavljeni su u širi regionalni kontekst kako bi se otvorilo pitanje odnosa trenutno korištenog relativno kronološkog okvira s onima iz drugih regija na jugu Karpatske kotline.

Mirela Hutinec, Petra Nikolić, Mirna Šuljug, Keramika posebne namjene iz sustavnih arheoloških istraživanja Vučedola (Kukuruzište Streim V-12/V-17)

Desetljeće duga sustavna arheološka istraživanja na položaju sonde V-12/V-17 rezultirala su nalazima koji potvrđuju prisutnost prapovijesnih kultura, od neolitičke starčevačke do kasnobrončanodobne Belegiš II kulture, te kasnog srednjeg vijeka. Kao najdominantnija i najdugovječnija svakako se izdvaja vučedolska kultura što potvrđuju nalazi 72 nadzemna objekta (tzv. kuća), 158 jama te 6 grobnih cjelina koje možemo pratiti kroz pet razvojnih faza vučedolskog naselja.

Unutar navedenih struktura i cjelina pronađena je velika količina nalaza od kojih se svojom brojnošću izdvajaju oni keramički. Detaljnija obrada nalaza započela je 2016. godine, a s obzirom na prikupljenu količinu tijekom svake kampanje dio se još uvijek primarno i sekundarno obrađuje dok osteološki i metalni nalazi trenutno prolaze kroz niz forenzičnih i arheometrijskih analiza.

Keramika koju možemo svrstati u skupinu nalaza posebne namjene izdvojena je i primarno obrađena već tijekom trajanja istraživanja, stoga je logično uslijedila i njezina podrobnija analiza. Riječ je o tipičnim formama koje se pojavljuju unutar vučedolskog keramičkog repertoara, ali se izdvajaju od standardnih formi svojim oblikom i funkcijom. Unutar ove kategorije nalaze se rogoliki i drugi oltari, modeli peći, kadionice, plastika u vidu modela obuće i dr. Određeni predmeti impliciraju obavljanje ritualnih aktivnosti, a dijelu predmeta stvarna funkcija još uvijek ostaje nepoznata. Predavanje će razmotriti mogućnosti tipoloških i funkcionalnih podjela nalaza unutar ove skupine te na osnovu forme, mjesta pronalaska i drugih karakteristika, nastojati otkriti i neke nove podatke o lokalitetu Vučedol.

Daria Ložnjak-Dizdar, Snježana Vrdoljak, Gdje su maleni? Djetinjstvo u srednjem Podunavlju od 11. do 7. st. pr. Kr.

Tragovi djece pronađeni su u naseljima i grobljima kasnog brončanog i starijeg željeznog doba. Na grobljima kasnog brončanog i starijeg željeznog doba - Batina, Sotin i Doroslovo istraženi su i brojni grobovi djece (ukupno oko 35 grobova određenih antropološkom analizom). U ovom prilogu bit će predstavljeni život i smrt djece prema arheološkim i osteološkim podacima. Pokušat će se rekonstruirati zdravlje djece, prehrana, nošnja, svakodnevnica i pogrebni običaji. Način tretiranja tijela u pogrebnim običajima daljske grupe bilo je spaljivanje, a taj proces utjecao je na očuvanost materijalnih tragova koji se proučavaju interdisciplinarnim analizama. Najveća smrtnost bila je u najranijoj dobi do 5 godina što odgovara pokazateljima u drugim zajednicama. Starija djeca i adolescenti prema biološkoj dobi su već preuzimali određene uloge u zajednici pomažući u svakodnevnim

aktivnostima. Ostaci nošnje i nakita te oruđa i posuđa u grobovima svjedoče o pogrebnim običajima ali i djelomičnoj rekonstrukciji života malih pokojnika. U pogrebnim običajima može se u nekim slučajevima zamijetiti i personalizacija predmeta prema njihovoj veličini, doživljenoj dobi pokojnika. Prepoznavanje takvih nalaza iz konteksta istovremenih naselja dodatno upotpunjuje rekonstrukciju djetinjstva. Prezentirani zaključci rezultati su istraživačkog projekta ARHKIDS (IP 2019-04-2520) HRZZ.

Eszter Bánffy, Liminal zones, bottleneck and a new core area: the spread of farmers and the birth of the Central European Neolithic

At the advent of the Neolithic in Europe, one major route of the spread of farming in Europe led across the central Balkan Peninsula, over the Carpathian basin and further along the Danube valley to Western Central Europe. Following river valley routes towards the north, some regions seem to have been intensely occupied, while others may have been not or barely populated, and rapid advances and halts alternated until the descendants of the first Balkan farmers reached the southern Carpathian basin, which is the focus of my talk.

I shall give account on early farmers reaching the marginal zones of the alluvial riverine Danube landscape to the cool and wet, wooded hills of the western Carpathian basin. In the 6th millennium cal BC, this area seems to have played a key role in the spread of Neolithic lifeways from the Balkans to Central Europe. Meanwhile, it worked like a bottleneck in between the South East and Central European Neolithic lifestyle. While some elements successfully survived, others underwent profound changes or slowly disappeared. I shall focus on a few elements like networks, settlement patterns, architecture, bioarchaeological results, animal husbandry or ritual customs, to highlight the nature of the changes, which are inextricably bound up with the formation of the first farmers' communities of Central Europe, the Bandkeramik (LBK).

Igor Vukmanić, Petnaest godina istraživanja uz Limes u Hrvatskoj

Na izlaganju biti će predstavljeni rezultati petnaestogodišnjih istraživanja uz negdašnje rimsko pogranično područje, tj. dunavski limes, u Hrvatskoj. Autorova istraživanja na tome polju obuhvaćaju kabinetska proučavanja, dokumentacijske poslove, geofizička istraživanja, sustavna, zaštitna i sondažna arheološka iskopavanja te nadzore, stručne terenske preglede te poslove na prezentiranju tamošnjih nalazišta. Financirana su iz različitih nacionalnih i inozemnih izvora.

Vlatka Revald-Radolić, Granice rimskog carstva-dunavski limes u Hrvatskoj – izrada Hrvatske nominacije za upis na listu svjetske baštine UNESCO-a

Tijekom 2018. godine Ministarstvo kulture i medija preuzelo je koordinaciju izrade nominacije za upis Hrvatskoga dijela Dunavskoga limesa na Listu zaštićene svjetske baštine pri UNESCO-u. Osnovni preduvjet za izradu nominacije bilo je formiranje nacionalnih radnih grupa sastavljenih od timova stručnjaka raznih znanstvenih područja, čime su se, između ostaloga, intenzivirala i terenska istraživanja u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Ciljevi novih terenskih istraživanja bili je nadopuna tentativne liste Frontiers of the Roman Empire – The Danube Limes (Croatia) iz 2004. godine koju je bilo potrebno proširiti. Provedenim terenskim istraživanjima pronašao se čitav niz novih arheoloških lokacija što je rezultiralo usvajanjem nove Tentativne liste Frontiers of the Roman Empire – Danube Limes (Croatia) početkom 2020. godine.

Tematskom studijom „The Frontiers of the Roman Empire, a Thematic study and proposed World Heritage Nominaton Strategy“ razrađena je podjela Limesa po dionicama na četiri grupe, s Hrvatskom u četvrtoj grupi kao proširenje u vidu Istočnoga segmenta Dunavskoga

Limesa – Danube Limes -Eastern Segment, zajedno sa Srbijom, Rumunjskom i Bugarskom. Sukladno navedenoj podjeli, Hrvatska, Srbija, Rumunjska i Bugarska pripremaju zajednički Nominacijski dosje – Nomination dosie i Plan upravljanja – Management plan za upis na Listu svjetske baštine UNESCO-a.

Temeljem navedene tematske studije „The Frontiers of the Roman Empire“ odabrane su 23 potencijalne arheološke lokacije s područja Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije koje su imale potencijal opravdati mogućnost pojave bilo kakvih materijalnih dokaza za doprinos nacionalnoj izuzetnoj univerzalnoj vrijednosti – Outstanding Universal Value (OUV), odnosno izjavi o autentičnosti i integritetu Statements of authenticity and integrity. Istočnoga segmenta. Time je hrvatski dio dunavskoga limesa opravdao i stručni uvjet Koblenz deklaracije za izradu Nominacije. Zbog opsega i složenosti poslova koji prethode izradi Nominacijskoga dokumenta i Plana upravljanja, osnovana su tri radna tijela kojima se nastoje uskladiti standardi i procedure vezano uz istraživanje i dokumentiranje lokaliteta, kao i zajednička priprema dokumentacije – Bratislavská grupa, Management grupa (Hexham grupa) i Intergovernmental Committee (IGC).

Na međunarodnoj razini tijekom razdoblja od 2019. do kraja 2022. godine spomenik svjetske baštine „Frontiers of the Roman Empire“, odnosno „Granice Rimskog Carstva“ dobio je, uz Hadrijanov i Antoninov zid te Gornjogermanski – retijski limes, i dvije nove sastavnice Gornjogermanski limes – Limes Germanicus i Dunavski limes takozvani zapadni dio, odnosno Danube Limes – Western Segment.

Protekle godine intenzivirala su se nastojanja europskih zemalja u proširenju spomenika kao jedinstvenoga klastera (The Frontiers of the Roman Empire World Heritage Cluster) koji prati granicu Rimskoga Carstva i rasprostire se na tri kontinenta te kao takav predstavlja jedinstveni spomenik pod okriljem UNESCO-a.

Tino Leleković, Hrvatsko Podunavlje u rimsko doba

U posljednjih desetak godina arheologija hrvatskog Podunavlja obogaćena je rezultatima nekoliko važnih projekata, uglavnom pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Ti su projekti iznijedri podatkne koji značajno mijenjaju dosadašnje viđenje antike u tom dijelu Panonije. U prvom redu je riječ o istraživanjima koje se provode na hrvatskom dijelu rimskog limesa u sklopu projekta „Granice Rimskoga Carstva – spomenik svjetske baštine“ koji se od 2021. provode na hrvatskom dijelu limesa. No, na tom je potezu obavljeno i nekoliko pojedinačnih znanstvenih istraživanja i niz zaštitnih iskopavanja, čiji su rezultati doprinijeli podizanju razina poznavanja.

Predavanje ima namjeru pregled stanja poznavanje antike Hrvatskog Podunavlja, u prvom redu oslanjajući se na rezultate najnovijih istraživanja, Namjera je i osvrnuti se na starija istraživanja i ustaljene teorije kroz prizmu tih novih otkrića. Poseban naglasak biti će stavljen na Eliju Mursu u kojoj je zabilježen najveći napredak. Zahvaljujući ciljanim istraživanjima koja se provode od 2013., te svakako i nizom zaštitnih iskopavanja koja se sukcesivno provode od 2002., stvorena cjelovita i precizna slika tog grada koji nam omogućava sagledavanje Murse ne samo kao izoliranog veteranske kolonije već kao administrativnog vjerskog i prometnog središta šire regije. Ovome treba dodati i zaštitna iskopavanja u krajoliku oko Murse koja se napokon počela davati i obrise izgleda teritorija kolonije, tako da o Eliji Mursi može govoriti i kao o administrativnoj jedinici koja je zauzimala veći dio našeg Podunavlja. Predavanje će uključiti i znanstvenu valorizaciju rezultata projekta „Granice Rimskoga Carstva – spomenik svjetske baštine“. Istraživanja su provedena na desetak lokaliteta duž limesa, mijenjajući sliku o tim nalazištima, promijenili su i pogled na limes i na hrvatsko Podunavlje kao regiju.

Slavica Filipović, Bruna Kuntić-Makvić, Minerva Pobjednica u Mursi

Muzej Slavonije Osijek vodio je godine 2007. zaštitno arheološko istraživanje na osječkom lokalitetu Obrtnička škola u Donjem gradu. Među nalazima iz kampanje je maleni kameni žrtvenik (15,5 x 8 x 7,5 cm) koji je Marko Hostilije Haret (Ch[ar]jes) po zavjetu posvetio Minervi. Božičin je pridjevak skraćen na slovo V. Predlažemo da ga se razriješi imenicom Victrix, Pobjednica.

Car Domicijan bio je Minervin štovatelj, pa se na reversu njegova novca pojavljuju različite inačice njezina lika koji se s punim pravom tumače kao Minerva Victrix: božica je u pokretu, opremljena za bitku i vitla oružjem. Snažna je asocijacija na držanje Atene koja ubija giganta na arhajskome zabatu s atenske akropole. Međutim, na Domicijanovu novcu lik nije popraćen legendom.

Minervu su naslovom Victrix na novcu izričito častili Septimije Sever i još za njegove vladavine suvladari i budući nasljednici Karakala i Geta. Nepokraćeno božičino ime uz taj pridjevak potvrđeno je zasada ipak tek sredinom 3. st. na vrlo rijetkim kovovima kratkovječnog istočnog uzurpatora Lucija Julija Aurelija Sulpicija Uranija Antonina. Kontekst svih kovova s kraja 2., početka i sredine 3. st. je vojevanje na Istoku protiv Parta. Prikaz na reversu referira se na klasični Fidijin lik Atene Parthenos koja stoji držeći na desnici božicu pobjede.

Posvetiteljevo ime ukazuje na muškarca koji je netom stupio među rimske građane, pa je u klasičnoj troimenoj onomastičkoj formuli na mjestu kognomena zadržao svoje prvotno grčko ime. Razmatramo pod kakvim se okolnostima takva osoba mogla naći u Mursi i ondje ostaviti žrtveničić Minervi i pristaje li ta pojava više razdoblju ranoga ili razvijenoga Rimskog Carstva.

Mario Novak, Slavica Filipović, Mario Carić, Dva “neobičajena” antičke ukopa iz Osijeka (Mursa) – preliminarna (bio)arheološka studija

Uslijed izgradnje novog kampusa osječčkog sveučilišta na području bivše Vojarne zaštitna iskopavanja pod vodstvom Slavice Filipović između 2001. i 2015. godine iznijela su na svijetlo dana velik broj ukopa koji se datiraju u razdoblje antike. Većina njih mogu se definirati kao “tipični” rimskodobni ukopi, no u dva slučaja zabilježeno je bitno odstupanje od uobičajene pogrebne prakse tijekom toga perioda.

Prvi primjer zabilježen je 2011. godine na prostoru buduće Sveučilišne knjižnice - riječ je o bunaru SJ 233/234 u kojem su pronađeni potpuno sačuvani kosturi sedam odraslih muškaraca u različitim položajima što sugerira da su tijela ubačena bez ikakve pažnje i pijeteta. Glavna odlika ovog uzorka jest prisustvo aktivnog upalnog procesa na pleuralnoj strani rebra kod svih kostura što sugerira da su te osobe oboljele, i vjerojatno umrle, od neke plućne infekcije. Pronađeni artefakti datiraju upotrebu bunara u 2./3. stoljeće.

Drugi primjer zabilježen je 2014./2015. godine na prostoru zgrade Pravnog fakulteta gdje je u bunaru SJ 163/164 otkrivena velika količina ljudskih ostataka pomiješana s fragmentima keramike i životinjskim kostima. Stratigrafija i položaj kostura ukazuje da su sve osobe ubačene u bunar u jednom trenutku, a direktno radiokarbonsko datiranje smješta taj događaj između 142. i 332. godine. Minimalni broj osoba pokopanih u bunaru je 28, od čega je 25 muškaraca mlađe/srednje dobi i troje adolescenata. Najvažnija karakteristika ovog nalaza je vrlo velik broj ante- i perimortalnih ozljeda što sugerira da su te osobe najvjerojatnije bili vojnici.

Svrha ove prezentacije jest: a) predstaviti arheološki kontekst oba nalazišta kao i preliminarne bioarheološke informacije dobivene analizom koštanih ostataka osoba pronađenih u njima, b) razmotriti sličnosti i razlike između prezentiranih uzoraka i istovremenih nalaza masovnih grobnica iz Europe, i c) postaviti ove zanimljive nalaze u širi povijesni i geografski okvir.

Tomislav Šeparović, Slavica Filipović, Dva skupna nalaza rimskog novca iz Osijeka

Zaštitna arheološka istraživanja provedena na prostoru bivše vojarne Drava, a danas Campusa Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku od 2001. do 2015. godine rezultirala su brojnim značajnim nalazima. U okviru urbane strukture zapadnog dijela Murse otkrivene su njene gradske komunikacije uz koje se pružaju ostaci objekata koji upućuju na postojanje monumentalne arhitekture. Otkriveni su i objekti javne i sakralne namjene, dijelovi gradske kanalizacije, objekti obrtničko–trgovinskog karaktera te brojni pokretni nalazi koji se datiraju od 1. do 4. stoljeća. Među pronađenim rimskim novcem izdvajaju se dva skupna nalaza koja su predmet ovog izlaganja. Stariji skupni nalaz otkriven na nalazištu Učiteljski fakultet 2008. godine, sastoji se od 39 primjeraka novca u rasponu od Flavijevaca do Aleksandra Severa. Riječ je uglavnom o srebrnim denarima uz jednu provincijalnu brončanu kovanicu emitiranu iz grada Niceje u Bitiniji. Mlađi skupni nalaz otkriven je na nalazištu Građevinski fakultet 2006. godine na poziciji ostataka rimske ceste. Riječ je o stotinjak komada kasnoantičkog novca koji je bio položen u brončanu posudu. Oba nalaza nastoje se staviti u arheološko povijesni kontekst.

Katarina Lukić, Errare humanum est ili nešto više - neki primjerci brockage kovanica s područja limesa

Predmet ovog rada su kasnoantički primjerci tzv. brockage kovanica koje se čuvaju u sustavnoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu, a koje su pronađene na području limesa nekadašnje Druge Panonije. Brockage je engleski termin za kovanice koje kovničkom "greškom" na reversu imaju otisnut aversni prikaz. Takva kovanica nastaje kada se u procesu kovanja prethodna kovna pločica zalijepi za gornju štancu zbog čega se prilikom kovanja sljedeće pločice aversna strana zalijepljenog novca otisne na reversnu strane pločice u negativu. Numizmatički nalazi spomnutih kovanica upućuju da su neovisno o svojoj neregularnosti bile u optjecaju s pravilno kovanim novcem, tj. da su bile prihvaćene kao platežno sredstvo. No radili se samo o radioničkoj grešci ili iza toga stoji određena namjera? Novija istraživanja upućuju da odgovor ne mora na prvu biti jednostavan, pogotovo ako ga se stavi u specifični kontekst kao što je primjerice opskrba i cirkulacija novcem ruralno-pograničnog i militariziranog područja.

Andrea Rimpf, Arheološka istraživanja na području grada Iloka od 2014. do 2022. godine

U razdoblju od 2014. godine do 2022. godine Muzej grada Iloka, Arheološki odjel proveo je 14 zaštitnih arheoloških istraživanja, obilazak arheoloških terena i geofizička snimanja, samostalno ili u suradnji sa Institutom za arheologiju u Zagrebu i Gradskim muzejom Vinkovci koji su rezultirali pronalaskom pokretne i nepokretne arheološke građe. Obuhvaćeno je razdoblje od prapovijesti do novog vijeka od čega je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske upisano pod trajno zaštićeno kulturno dobro 2 arheološka nalazišta, a jedno je pod preventivnom zaštitom.

Renata Šučurović, Numizmatički nalazi s arheoloških istraživanja na području grada Iloka od 2015. do 2019. godine

Arheološki odjel Muzeja grada Iloka od 2014. do 2022. godine izvršio je veći broj zaštitnih i sustavnih arheoloških istraživanja na području grada Iloka u suradnji s Institutom za arheologiju i Gradskim muzejom Vinkovci. Navedena istraživanja su rezultirala većim brojem numizmatičkih nalaza, naročito u razdoblju od 2015. – 2019. godine na četiri lokaliteta: Ilok – Dunavska ulica 19, ulica dr. Franje Tuđmana, Krstbajer/Ađanski kraj i ulica Kralja Tomislava. Nalazi se datiraju od razdoblja antike do novog vijeka, a danas čine dio Numizmatičkog odjela Muzeja grada Iloka.

Maja Krznarić Škrivanko, Anita Rapan Papeša, Hrvoje Vulić, Boris Kratofil, Nikolina Ostović, Što smo radili prošle godine . rezultati arheoloških istraživanja Gradskog muzeja Vinkovci u 2022. godini

Stručnjaci Arheološkog odjela Gradskog muzeja Vinkovci kao i proteklih godina veći dio radnog vremena proveli su na zaštitnim arheološkim istraživanjima. Terenski pregled za potrebe Studije zaštite okoliša projektnog područja Vinkovci sjever nastavljen je 12. siječnja 2022. Prva arheološka istraživanja započela su 28. siječnja u Bognerovoj ulici 26 u Vinkovcima, a na lokalitetu Vinkovci/Ervenica sjever istraživalo sve do 23. prosinca 2022. Tijekom 2022. provedeno je 38 zaštitnih arheoloških istraživanja: iskopavanja, nadzora, terenskih pregleda, te probnih sondiranja. Kada se zbroje površine svih istraženih lokaliteta dobije se površina od 50 500 m². Na poziciji Vinkovačko Novo Selo/A. Stepinca bb s južne strane registriranog lokaliteta sopske kulture Vinkovačko Novo Selo/Zab/vlače istraženo je 13 500 m² mlađekamenodobnog sela. Treće godine za redom nastavljeno je istraživanje na registriranom arheološkom lokalitetu Vinkovci Ervenica – sjever, gdje je 2022. godine istražena površina od 37 000 m² velikog rimskodobnog sela.

U radu se donose rezultati značajnijih arheoloških istraživanja Gradskog muzeja Vinkovci provedeni tijekom 2022. godine.

Ivana Hirschler Marić, Andrej Janeš, Željka Bedić, Monasterium fratrum predicatorum de Gara – o dominikanskom samostanu sv. Margarete u Gorjanima u svjetlu arheoloških istraživanja

Na generalnom kapitolu dominikanskog reda u Barceloni iz 1323. godine donesena je odluka o osnivanju samostana u Gorjanima. Patroni samostana bili su pripadnici roda Gorjanskih, koji su imali sjedište u samom naselju. Važnost samostana pokazala se u dodjeljivanju povlastice ubiranja pristojbe od tamošnjeg tjednog sajma. Postojanje samog samostana dominikanaca upućuje na visok stupanj urbaniteta srednjovjekovnog gorjanskog naselja. Prema povijesnim vrelima drži se da je samostan funkcionirao do 1521. godine.

Položaj ostataka nekadašnjeg dominikanskog samostana utvrđen je u sjeverozapadnom dijelu srednjovjekovnog naselja, na položaju poznatom kao Kamenišće. Arheološka iskopavanja na položaju Kamenišće provode se u kontinuitetu od 2018. godine. Među istraženim strukturama prepoznati su ostaci temelja dviju crkava te nekadašnjeg samostana, koji je zauzimao površinu od najmanje 1600 m². Čini se da je postojao samo jedan klaustar, sa svih strana omeđen krilima, od kojih je dosad istražen manji dio istočnog krila. Na prostoru samostana uočeno je nekoliko različitih faza gradnje. Do sada su potvrđene tri faze na Kamenišću: prvu je moguće odrediti kosturnim ukopima od kraja 11. do kraja 13. stoljeća. Tijekom druge faze iza 1280. godine izgrađena je manja jednobrodna župna crkva poligonalnog svetišta ojačana kontraforima uz koju je nastavljeno ukopavanje. U trećoj fazi, iza 1323. godine izgrađena je na istome položaju i monumentalna samostanska crkva sa zvonikom na pročelju, koja će uz samostan, u čijem je istočnom krilu identificiran položaj kapitularne dvorane, prestati funkcionirati tijekom 1. četvrtine 16. stoljeća.

Dosadašnje bioarheološke analize na osteološkom materijalu iz grobova ukazale su na generalno loše zdravlje djece, lošiju prehranu kod žena koja se očituje u povećanim učestalostima dentalnih patologija, višu učestalost trauma kod muškaraca koja sugerira nasilje te indikatore teškog fizičkog rada kod odraslih osoba. Ovogodišnja će istraživanja nadopuniti saznanja o životu i smrti ljudi koji su živjeli u srednjovjekovnim Gorjanima.

Andrej Janeš, Tea Kokotović, Valerija Gligora, Luka Štefan, Goran Trninić, Rokovačke zidine – crkva, groblje i naselje. Rezultati arheoloških i antropoloških istraživanja 2020. i 2021. godine

Nalazište Rokovačke zidine smješteno je sjeveroistočno od današnjeg sela Rokovci, uz tok rijeke Bosut, u ravničarskom području koje je sa zapadne, sjeverne i južne strane omeđeno Bosutom, a s istočne kunjevačkom šumom. Iznad zemlje vidljivi su ostaci jednobrodne crkve s polukružnom apsidom. Arheloškim i geofizičkim istraživanjima utvrđeno je postojanje dogradnje sa zapadne strane crkve. Prema skromnim nalazima arhitektonskih profilacija gradnju crkve može se smjestiti na početak 15. stoljeća, a zapadnu dogradnju jednom tijekom stog stoljeća. Sjeverno od crkve istražen je objekt kvadratnog tlocrta, ojačan kontraforima, koji je izgrađen krajem 15. ili početkom 16. stoljeća. Iskopavanjima je istraženo 147 grobnih cjelina na području crkve, zapadne dogradnje i objekta 1, sjeverno od crkve. Nalazi u grobovima i radiokarbonske datacije trajanje ukopavanje smještaju u vremensko razdoblje od 14. do početka 19. stoljeća. Unutar crkve i sjeverno od nje istraženi su ostaci zidanih grobnica. Ostali pojedinci su bili ukopavani u lijesovima ili u obične zemljane rake. U grobovima je pronađena veća količina nalaza među kojima se brojnošću ističu nalazi srednjovjekovnog prstenja. U pojedinim grobovima pronađeni su i nalazi novce, koji pokrivaju razdoblje od prijelaza 14. na 15. stoljeće do početka 19. stoljeća. Zabilježeni su nalazi karakteristični za novi vijek kao tzv. mrtvačke krune (*Totenkrone*) i medicinske metalne obloge za fontikule. Južno od crkve istražena je duboka jama sa stijenkama od zapečene zemlje, za koju se pretpostavlja da je korištena za izradu keramičkih proizvoda. Istraživanja su ukazala na izostanak grobova te se može držati da se na ovom dijelu nalazišta rasprostirao naseobinski dio nalazišta tijekom 14. i 15. stoljeća.

Kronološki najstariji nalaz na terenu je jama sjeverno od crkve koja je keramičkim nalazima i radiokarbonskom analizom uzorka ugljena datirana od sredine 11. do sredine 12. stoljeća.

Antropološkom su analizom u 147 grobova utvrđena 154 kostura kojima su u analizi pridružena i 6 kostura pronađena izvan definiranih grobnih cjelina. Ukupno je pronađeno 85 odraslih osoba; 51 muškarac, 29 žena i pet odraslih osoba čiji spol nije bilo moguće odrediti te 75-ero djece. Promjene pronađene na koštanim ostacima pružaju informacije o uvjetima i kvaliteti života te zdravlju populacija u prošlosti. Na koštanim ostacima pokojnika pokopanih kod Rokovačkih zidina zabilježeni su tragovi težeg fizičkog rada (degenerativni osteoartritis i Schmorlovi defekti), pokazatelji subadultnog stresa (*cribra orbitalia* i ektokranijalna poroznost), specifičnih i nespecifičnih oboljenja (nespecifični periostitis, hidrocefalus, skorbut), antemortalne traume koje su posljedica nesretnog slučaja i dentalna oboljenja (zubni karijes i apsces).

Anton Divić, Ivana Boras Brlić, Vincent Dumas, Giulia Boetto, Ivan Drnić Pavle Dugonjić, Preliminarni rezultati novih podvodnih arheoloških istraživanja korita rijeke Kupe u Sisku

Rijeka Kupa u Sisku jedno je od najznačajnijih hrvatskih podvodnih arheoloških nalazišta. Iz njenog je korita od početka 20. stoljeća prikupljeno preko 9 tisuća arheoloških predmeta koji svjedoče o važnosti Kupe kao plovnog puta te o bogatstvu naselja koja su se kroz povijest nalazila na njenim obalama. Unatoč tomu, sustavna podvodna istraživanja njenog korita u Sisku gotovo su u potpunosti izostala u arheološkoj praksi.

Važnost ovog nalazišta, ali i nedostatak zaslužene arheološke pažnje potaknuli su koautore na osmišljavanje i provođenje dugoročnog sustavnog istraživačkog projekta usmjerenog na proučavanje odnosa rijeke Kupe sa Segest(ic)om i Siscijom, i važnosti ove plovne rijeke prema naseljima kojima je pružala sigurnost i blagostanje, prepreku i opasnost.

Ovaj međunarodni istraživački projekt započet je 2021. godine te okuplja znanstvenike iz pet institucija. Prve tri godine rada rezultirale su pronalaskom, istraživanjem i dokumentacijom nekoliko zanimljivih arheoloških nalazišta koja će biti preliminarno predstavljena ovom prezentacijom: ostaci podvodnih zidanih struktura, ostaci antičkog mosta, dio antičkog

olovnog vodovoda te nekoliko čamaca izdubljenih iz jednog debla (monoksila), uključujući i monoksil apsolutno datiran u mlađe željezno doba.

Nova istraživanja

Morana Vuković, Gradina Kneževići na južnom Velebitu, 2018-2023.

Gradina Kneževići na Malom Libinju na južnom Velebitu željeznodobna je gradina smještena na 800m/nmv. Strateško značenje ove gradine očituje se u njezinoj poziciji na raskršću putova te okruženju pogodnom za život. Pokusno, pa potom i sustavno istraživanje započeto je 2018. godine. Istražene su dvije sonde na području naselja, dva segmenta na prostoru nekropole na ravnom u podnožju Gradine, u tijeku je istraživanje tumula u neposrednoj blizini, a uz istraživanja se provode i sustavni pregledi terena šireg područja.

Tomislav Bilić, Mlađeželjeznodobne kovanice s lokaliteta Gradina na Papuku

Prema trenutno dostupnim podacima, čini se da je barem jedna velika ostava mlađeželjeznodobnih kovanica, koje se generalno mogu podvesti pod kasne varijante tetradrahmi tipa Đurđevac, pronađena tijekom ilegalnih istraživanja i iskopavanja oko 2017. godine na lokalitetu Gradina na Papuku. Za analizu je bilo dostupno 20 kovanica, od kojih jedna pouzdano potječe s lokaliteta, a ostale – sve u privatnim zbirka – se pomoću povezivanja kalupa bez sumnje mogu dovesti u vezu s papučkom Gradinom. Svi papučki primjerci pripadaju istoj varijanti kovanica proizvedenih u đurđevačkoj tradiciji, koju se sasvim opravdano može nazvati „tip Papuk“. Riječ je o devalviranim tetradrahmama smanjene težine i veličine kovne pločice, koje su najvjerojatnije lokalno kovane tijekom razdoblja Lt D2, iako nije moguće isključiti niti razdoblje Lt D1. U ovom trenutku se o motivima odlaganja ostave – ili ostava – ne može ništa pouzdano reći, ali za očekivati je da će buduća arheološka istraživanja pomoći u definiranju funkcije ili funkcija ovih kovanica na lokalitetu Gradina.

Kaja Stemberger Flegar, Jasna Vinder, Rafko Urankar, ET VOS, ROMANI? Knapping and the use of the products in Roman period Poetovio

During the post excavation work for the recent finds of Roman pottery kilns in modern day Ptuj, Roman Colonia Ulpia Traiana Poetovio, we noticed that several broken objects had been reused in a most peculiar manner. Several shards of glass and sherds of terra sigillata were retouched in a way very much alike to what is found in prehistoric stone tools. Scrapers, blades, and drills were made from selected fragments of glass and ceramic vessels that fit in the palm of a craftsman. Such tools are not frequently studied for the Roman period, but when found, they are connected to pottery production and leather crafting.

Ana Kovačić, Glass at Castra (Slovenia)

On the Via Gemina, halfway between Aquileia and Colonia Iulia Emona, Fortress Castra was strategically established. It was protected by the confluence of the river Hubelj and Lokavšček creek. The settlement predating Castra can be traced back to the end of the 1st century BC, when the area became of interest to the expanding Roman state. This settlement first served as a coach station (Fluvio Frigido) and was later known as *mutatio Castra*. A portion of the settlement was demolished between AD 270 and 290, and a new walled fortress was erected in its place. A bathhouse, a possible temple, several storehouses, and the so-called Atrium house had been unearthed previously inside the fortification.

The main focus of this paper will be a short presentation of the glass vessels found in Castra. During the 2018 and 2019 excavations, more than 450 typologically identifiable glass fragments dating from the second half of the first century to the fifth century were found. The

collection of glass items found in Castra is impressive due to the variety of shapes and the glass's chronological range.

Ivan Drnić, Maja Bunčić, Kristina Brkić Drnić, Subocki grad kraj Novske – počeci arheoloških istraživanja

Na poticaj i uz financijsku potporu Grada Novske, Arheološki muzej u Zagrebu 2021. godine započeo je sustavna istraživanja na lokalitetu Subocki grad. Poznat i pod toponimom Gradina, smješten je u Brestačkom brdu južno od sela Popovac i u sastavu je Grada Novske. Riječ je o visinskom utvrđenju elipsastog oblika opasanim jarkom. U kasnom srednjem vijeku castrum Zombathel bio je u posjedu plemića Svetačkih (de Zempche), a 1540. godine utvrda je predana Osmanlijama. U narednim stoljećima s utvrde je raznesen građevinski materijal (opeka, kamen) stoga ostaci arhitekture danas nisu vidljivi.

Tijekom tri sezone otvorene su dvije sonde uz sjeverni rub platoa. Osim u razdoblju kasnog srednjeg vijeka, ustanovljeno je i korištenje ovog položaja i u razdoblju pretpovijesti. Također su obavljena geofizička istraživanja te zračno LiDAR snimanje. U izlaganju će biti riječi o preliminarnim rezultatima, kao i o daljnjim planovima u okviru arheoloških istraživanja.

Tea Kokotović, Juraj Belaj, Osteobiografija žene iz groba 50 iz templarske crkve u Gori Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Gori nalazi se nedaleko od Petrinje na Banovini. Ova je crkva najpoznatija po svojoj ranogotičkoj, templarskoj fazi, a upravo iz tog razdoblja crkve dolazi i grob 50 u kojemu je, uz ostatke ženske osobe, pronađen srebrni prstenasti broš s geometrijskim ukrasom i natpisom. O ovom nalazu jedinstvenom za naše krajeve detaljnu analizu donijeli su Juraj i Marijana Belaj (2016) naglašavajući značaj samog nalaza, ali i osobe koja je s njim pokopana, određujući je kao imućnu i uglednu pripadnicu visokog sloja društva.

Novi se rezultati nadovezuju na prijašnje interpretacije te ih nadopunjuju. Radiokarbonska analiza koštanog materijala, naslanjajući se na već objavljenu arheološku analizu i stratifikaciju, omogućila je precizniju dataciju groba u prvu polovicu 13. stoljeća. Antropološka analiza rekonstruirala je biološke karakteristike pokojnice koje, osim standardnih antropoloških pokazatelja zdravlja i kvalitete života, uključuju i niz zaživotnih, zraslih prijeloma te s njima povezanu osteoporozu. Analiza stabilnih izotopa ugljika i dušika više različitih koštanih i zubnih elemenata pokojnice donijela je podatke o prehrani koji potvrđuju pretpostavku o njezinom višem statusu. Ovakvim multidisciplinarnim pristupom dobiveni su novi podaci o ženi iz groba 50 koji se nadovezuju na trenutne spoznaje i pridonose boljem razumijevanju jednog od najvažnijih grobova iz razdoblja templara na području kontinentalne Hrvatske.

Marin Emić, Andrej Janeš, Curia nobilitaris kod Orahovice, prilog izučavanju srednjovjekovnih ladanjskih objekata

Ostaci srednjovjekovne plemićke kurije nalaze se jugozapadno od današnje Orahovice, u podnožju brda ispod srednjovjekovne utvrde Ružice grada, sjeverozapadno od nje. Kurija je izgrađena južno od potoka Hercegovca, na dnu obronka padina gdje se sastaju gorski masivi Papuka i Krndije. Srednjovjekovnoj plemićkoj kuriji (*curia nobilitaris*) nema spomena u poznatim pisanim vrelima. Područje Orahovice se može pratiti u izvorima od prve polovice 13. stoljeća. Tijekom 15. stoljeća područje Orahovice pripada rodu Iločkih, da bi 1542. godine Murat-beg osvojio Orahovicu i njenu okolicu. Tijekom srednjeg vijeka Orahovica i njena okolica administrativno su pripadali Križevačkoj županiji, a u crkveno-administrativnoj podjeli pod Pečujsku biskupiju. Danas je nalazište omeđeno s nekoliko makadamskih puteva koji vode u obližnji kamenolom „Hercegovac“. Služba za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda od 2017. godine provodi zaštitna arheološka istraživanja, kojima je do

sada obuhvaćen središnji korpus objekata očuvanih u elevaciji, te njegova bliža okolica. Iznad zemlje očuvan je središnji objekt pravokutnog tlocrta, dok je iskopavanjima utvrđeno širenje kompleksa prema zapadu, jugu i istoku. Iskopavanjima je potvrđeno da je središnji objekt bio ugrađen u blagu padinu te je time formirana različita organizacija unutarnjih prostorija. Prema očuvanim arhitektonskim ostacima, objekt je imao tri etaže. Prva, prizemna predstavlja pravokutnu prostoriju koja zauzima 2/3 dužine i djelomično je ukopana u teren. Druga etaža je podijeljena na dvije nejednake prostorije, zapadnu pravokutnu i istočnu kvadratnu. Zbog nagiba terena, zapadna prostorija se nalazila na razini 1. kata, dok se istočna nalazi u prizemlju. Ova etaža je bila rastvorena velikim prozorima, s kaminom u jugozapadnom kutu. Treća etaža je također bila rastvorena prozorima. Istraživanjima je utvrđeno postojanje južnog aneksa koji je dograđen na središnji pravokutni objekt, te je prošao nekoliko građevinskih faza kojima su zatvarani otvori u njemu. Kompleks je nakon toga proširen sa zapadne strane, a prema pravcu otkrivenih zidova pretpostavlja se postojanje dvorišta, koje se prostiralo s južne strane središnjeg objekta. S istočne strane potvrđeno je postojanje vjerojatnog krila. Temeljem keramičkih i numizmatičkih nalaza gradnju kurije možemo vremenski smjestiti u kraj 14. i početak 15. stoljeća, dok dogradnju južnog aneksa, u drugu četvrtinu 15. stoljeća.

Andreja Sironić, Ante Alajbeg, Alexander Cherkinsky, Darko Tibljaš, Dražen Kurtanjek, Ines Krajcar Bronić, Petr Dresler, Datiranje starog mosta na Otresu metodom radioaktivnog ugljika

Stari most na potoku Otres nalazi se u Ostrovičkom polju, na istočnome rubu Ravnih kotara i na samoj granici Zadarske i Šibensko-kninske županije. Arheološka iskopavanja na obližnjem lokalitetu Crkvina traju već više od stotinu godina, no otreški most do sada nije bio istraživan. Nizvodno lice mosta potpuno je sačuvano pa se i danas može preći preko potoka. Stari most na Otresu spada u skupinu lučnih mostova, a građen je od klesanog kamena vezanog žbukom. Načinom gradnje odudara od svih sačuvanih starih mostova u Dalmaciji, bilo iz austrijskog, francuskog, mletačkog ili osmanskog razdoblja. Mogućnost da je sagrađen nakon početka 19. stoljeća može se potpuno odbaciti na temelju katastarskih podataka, no njegove konstrukcijske specifičnosti onemogućavaju datiranje tipološkom metodom. Zato je s ciljem određivanja starosti mosta primijenjena metoda datiranja žbuka pomoću ^{14}C koja se pokazala uspješnom u slučaju karbonatnih nehidrauličkih žbuka.

Datiranje žbuka pomoću radioaktivnog izotopa ugljika ^{14}C je bio svojevrsni „sveti gral“ još od trenutka kad je Willard Frank Libby uveo tu metodu u arheologiju 1946. godine. Tek je primjenom tehnologije akceleratorске masene spektrometrije došlo do pravog otvaranja mogućnosti datiranja mnogih zahtjevnijih materijala. Datiranje žbuke je kompleksno jer je potrebno izdvojiti ugljik (karbonat) koji je nastao apsorpiranjem CO_2 iz zraka tijekom stvrdnjavanja žbuke (vezivo), a koji je kemijski te kristalografski identičan karbonatnim komponentama žbuke unesenim u svojstvu agregata. Osim agregatnog karbonata, moguća je i pojava tzv. sekundarnog karbonata reprecipitacijom agregatnog karbonata ili atmosferskog CO_2 iz kasnijeg razdoblja na površinu čestica veziva. U prvom slučaju to može „postarati“, a u drugom „pomladiti“ materijal. Također, ukoliko se radi o dolomitnim žbukama, vezivo se formira u obliku MgCO_3 , što iziskuje dulje vremensko razdoblje nego za formiranje CaCO_3 te datiranje može dati manju starost od realne.

Postoje različiti pristupi datiranju žbuka i još uvijek ne postoji jedinstveni način koji bi funkcionirao u svim slučajevima. Jedan od načina je sakupljanje te mjerenje aktivnosti ^{14}C frakcija CO_2 dobivenih hidrolizom čestica žbuke veličine 32-63 μm . Budući da je vezivni karbonat mikrokristaliničan, brže reagira s kiselinom te se u većoj količini izdvaja u prvim frakcijama CO_2 . Na Institutu Ruđer Bošković primijenili smo ekstrapolaciju ^{14}C aktivnosti CO_2 frakcija prikupljenih sekvencijalnim otapanjem na početni trenutak te ju koristili za

izračun prave starosti žbuke. Ova metoda je optimizirana prema podacima dobivenim iz dvije laboratorijski pripremljene žbuke.

U svrhu analize/datiranja starog mosta na Otresu tri su uzorka žbuke s različitih dijelova mosta obrađena mineraloško-petrografskom analizom, te su dva datirana 14C ekstrapolacijom nakon sekvencijalne hidrolize. Rendgenska difrakcijska analiza pokazala je da je riječ o kalcitnim žbukama (ne sadrže magnezij). Jedan uzorak je datiran od 9. do 13. stoljeća, što ga povezuje sa susjednim arheološkim nalazištem Otres-Crkvina s prostranim grobljem datiranim između 9. i 15. stoljeća. Drugi uzorak je znatno mlađi i datiran je između 16. i 18. stoljeća. Moguće je da je mjestimice most popravljan, no usporedbom petrografskih analiza dvaju uzoraka ustanovljeno je da drugi uzorak sadrži znatnu količinu rekristaliziranog materijala te je moguće da zbog toga daje „mlađe“ razdoblje. Mineraloško-petrografska analiza trećeg uzorka također pokazuje područja s rekristalizacijom te uzorak nije 14C datiran. U tijeku je novo uzorkovanje materijala u svrhu nalaženja adekvatnog uzorka koji neće imati područja rekristalizacija, a kojim bi se potvrdila starost prvog uzorka.

Popularizacija

Rajna Šošić Klindžić, Na ramenima divova – imaginacija i činjenica u arheologiji

Na kraju prve četvrtine 21. stoljeća arheologiju obilježava raznolikost i zamršenost kao nikada tijekom 150 godina formalnog postojanja kao discipline. Iako je prikupljenih artefakata i razvijenih metoda bezbroj, a količina samo raste velikom brzinom, isto tako raste i broj pitanja i nepoznanica na koje pokušavamo odgovoriti. Iako prividno jasno strukturirana znanstvena disciplina, arheologiju i dalje odlikuje izrazita heterogenost teorijskih i metodoloških koncepata koji se primjenjuju pri znanstvenoj interpretaciji. Prije 50 godina D. Clarke predvidio da će biti potrebna generacija ili dvije da se razvije pouzdani i samo arheologiji svojstven metodološki okvir, ali danas se čini da je u tome bio malo preoptimističan. S jedne strane K. Kristiansen je optimistično proglasio „treću znanstvenu revoluciju“, dok su D. Graeber i D. Wengrow glasno ukazali na zablude pojednostavljene slike o prošlosti i isto tako optimistično najavili da bi raskid s tom zabludom mogao dovesti do ispravnije slike o prošlosti, ali i bolje budućnosti. Ta, možda samo prividna dihotomija, ocrtava granice suvremene arheologije, gdje zapravo granica niti nema – od strogo provjerljivih podataka na mikrorazini, do novih mogućnosti ljudske mašte na globalnoj razini. Dihotomija je prisutna i u zahtjevima znanstvene infrastrukture – s jedne strane traži se primjena metoda prirodnih znanosti, konkretni i provjerljivi podaci, a s druge strane približavanje javnosti, popularizacija i storytelling. Uključivanje javnosti u proces proizvodnje arheološkog znanja postaje u Europi vrlo važna komponenta arheološkog istraživanja, dok je kod nas još uvijek zastupljena minimalno. Ovime izlaganjem se kroz primjer ideje o divovima nadam potaknuti diskusiju o procesima i sudionicima nastanka narativa o prošlosti.

Ana Đukić, Jacqueline Balen, Jelena Boras, Marin Maderić, JASA - od iskopavanja do popularizacije i prezentacije arheološke baštine

Arheološka istraživanja neminovno uključuju priljev stručnjaka u zajednicu, što pak dovodi do stvaranja novih odnosa. Tijekom 2014. i 2015. godine slična se situacija dogodila u Baranji, gdje su arheolozi, radeći na trasi autoceste A5, otkrivajući pritom nove i oživljavajući stare podatke o kulturnoj baštini regije. Cilj je izlaganja prikazati kako su arheolozi pomogli oživjeti kulturu uz pomoć lokalnih dionika kroz mnoge mjesece rada u kojem je sudjelovalo 40ak mještana i 20ak arheologa te kako su jedni drugima pomogli podići svijesti o bogatoj kulturnoj baštini ovog područja. Budući da se ne radi o jednosmjernom procesu, pokazat ćemo kako su se arheolozi uklopili u lokalnu zajednicu

podržavajući lokalnu kulturnu scenu te sudjelovali u javnim događanjima te kako su nova prijateljstva i suradnje rezultirale projektom koji su proveli i arheolozi i lokalni dionici – prvom arheološkom izložbom ikada održanoj u Belom Manastiru, a koja je prikazala presjek preliminarnih saznanja o iskapanjima položaja Jauhov salaš u Novom Čemincu. Konačno, ako stručnjaci uzmu vremena za podizanje svijesti o kulturnoj baštini u lokalnoj zajednici, kulturni turizam se može reanimirati, ili čak stvoriti, na obostranu korist stručnjaka na terenu i lokalnih dionika, stvarajući tako uvjete za promicanje i predstavljanje istraživanja javnosti, kao i za predstavljanje lokalne baštine arheolozima.

Dragana Rajković, Josip Kralik, Presentacija arheoloških lokaliteta grada Osijeka putem informacijskih ploča i QtouR – virtualnog vodiča

Na području grada Osijeka, izdvojeno je više arheoloških nalazišta iz svih vremenskih razdoblja, od koji je i znatan broj istražen, uglavnom kroz zaštitna arheološka istraživanja i povremena arheološke nadzore. Dobar dio arheološkog materijala koji potječe s područja grada Osijeka, prikupljen je u vremenu prije organizirane arheološke zaštite kroz povremena prikupljanja nalaza, tijekom različitih građevinskih radova, kao što su iskop Ciglane na Zelenom polju ili izgradnja željezničke pruge na Hermanovom vinogradu, ali i mnogi drugi. Zahvaljujući primjeni Zakona o zaštiti i očuvanja kulturnih dobara, situacija se promijenila, tako da se na području grada, u sklopu svih većih infrastrukturnih istraživanja provode zaštitna iskopavanja. Grad je danas podijeljen u pet arheoloških zone, a na većini su prisutni nalazi od prapovijesti do novoga vijeka. S ciljem da se podigne svijest o cjelovitoj slici prošlosti grada Osijeka, ali i ostavi trag na mjestima samih lokaliteta i istraživanja, Arheološki muzej Osijek nedavno je otvorio stalnu izložbu na otvorenom kojom se uz pomoć informacijskih ploča i naprednih značajki aplikacije QtouR – virtualni vodič na jedinstven način prezentiraju arheološki lokaliteta u gradu Osijeku. U ovoj je višedimenzionalnoj, ujedno i fizičkoj i virtualnoj izložbi prezentirano devet arheoloških lokacija u gradu. Na svakom je odabranom lokalitetu postavljena informacijska ploča s dvojezičnim tekstovima kojima se posjetiteljima daju osnovne informacije o lokalitetu. Na ploči su također prikazani reprezentativni arheološki nalazi tog lokaliteta, ali i QR kod za preuzimanje i pokretanje besplatnog virtualnog vodiča, tj. prostorno svjesne i višejezične mobilne aplikacije namijenjene za napredna virtualna vodstva. Korisnici unutar aplikacije imaju mogućnost odabira lokaliteta putem interaktivne karte te mogu odabrati i navigacijske upute do odabranog lokaliteta. Osim interaktivne karte unutar aplikacije Arheološki muzej je za svoje korisnike pripremio i tiskanu kartu na kojoj se nalaze i skraćeni dvojezični tekstovi o svakoj od devet lokacija.

Arheološki lokaliteta koji su prezentirani ovom stalnom izložbom na otvorenom su: Ciglana - Zeleno polje, Pristanište i Klinički bolnički centar, Rimski most, Rimski Osijek, Dječji vrtić Mak, Tvrđa-Trg Vatroslava Lisinskog, Tvrđa-Trg Jurja Križanića, Mađarska Retfala i Filipovica-Hermanov vinograd.

Tijekom ovog izlaganja biti će govora o prezentaciji arheoloških lokaliteta unutar urbane cjeline grada Osijeka, te primjeni QtouR virtualnog vodiča.

Kristina Rupert, Halštatski dani - Festival oživljene (pra)povijesti

Halštatski dani - starije željezno doba u Zlatnoj dolini dvodnevni je festival oživljene povijesti koji za cilj ima popularizaciju arheologije i arheološkog lokaliteta Kaptol. Odvija se svake godine treći vikend u lipnju u sklopu Dana Općine Kaptol i Europskih dana arheologije. U ovom izlaganju bit će riječi o nastanku ideje i njejoj implementaciji u godišnji plan manifestacija TZ Zlatni Papuk, odnosno Općine Kaptol. Istaknut će se važnost suradnje s dionicima s kojima je stvorena mreža lokalnih proizvođača, a koji svoj brend vežu uz kulturno-povijesno nasljeđe svog zavičaja, zatim ugostiteljskim objektima i institucijama

važnim za funkcioniranje lokalne zajednice. Halštatski dani bit će stavljeni u kontekst funkcioniranja Kulturne rute Vijeća Europe „Staza željeznog doba Podunavlja“, kao projekt institucija-partnera iz Hrvatske, s naglaskom na razvoj turističkog proizvoda temeljenog na arheološkoj baštini.

Projekti

Laura Šejić, Julia Katarina Fileš Kramberger, Luka Drahotusky-Bruketa, Renata Šošćarić, Hrvoje Potrebića, Rezultati rada na projektu HRZZ: Stvaranje europskih identiteta - hrana, tekstil i metali u željeznom dobu između Alpa, Panonije i Balkana (IronFoodTexMet)

Tijekom rada na projektu u protekloj godini istraživači su postigli značajne rezultate na polju interdisciplinarnih analiza. To se prvenstveno odnosi na analize mineraliziranog tekstila, analize sastava predmeta od slitina bakra, analize organskih ostataka u keramičkim posudama i arheobotaničke analize. Tijekom predstavljanja projekta prikazat će se preliminarni kumulativni rezultati spomenutih aktivnosti i njihova relevantnost na pitanja identiteta prapovijesnih zajednica.

Mario Novak, Anna J. Osterholtz, Mario Carić, Miran Čoklo, Heavy metal: Rural and urban lead exposure during the Roman Empire

Ovaj projekt istražuje ulogu potencijalnog trovanja olovom u ruralnim i urbanim naseljima unutar rimske provincije Dalmacije. Do danas se istraživanje uloge trovanja olovom u Rimskom Carstvu općenito fokusiralo na detaljne povijesne izvore koji govore o upotrebi olova u svakodnevnom životu. No, navedeni projekt ide korak dalje tako što će analizirati razinu olova u zubima djece kako bi se dobila jasnija slika o mogućoj ulozi ovog metala u nastanku visokog broja patologija unutar ove dobne skupine na području Dalmacije. Tijekom istraživanja koristit će se kombinacija kemijskih i makroskopskih paleopatoloških analiza kako bi se odgovorilo na slijedeća pitanja: (i) postoji li korelacija razine olova u zubima djece s pojavom određenih patoloških promjena na regionalnom nivou?; (ii) postoji li različita izloženost olovu između ruralnih i urbanih područja?; (iii) ukoliko postoji, rezultira li različita izloženost olovu smanjenoj korelaciji s patološkim promjenama? Ovaj projekt objedinit će rezultate prethodnih istraživanja ruralnog/urbanog načina života s rezultatima istraživanja utjecaja izloženosti olovu i njegove eventualne korelacije s koštanim patologijama s ciljem dobivanja jasnijeg uvida u to koliko su različite demografske skupine u Rimskom Carstvu bile izložene olovu te kako su eventualno mogle ublažiti učinke trovanje olovom.

Poster

Kristina Brkić Drnić, Rimski nalazi sa zaštitnog arheološkog istraživanja nalazišta AN 5 Sela 1

Arheološki muzej u Zagrebu je od rujna 2021. do svibnja 2022. godine proveo zaštitna arheološka istraživanja na nalazištu AN 5 Sela 1, smještenom na dionici Lekenik-Sisak trase autoceste A 11 Zagreb-Sisak. Tijekom arheološkog iskopavanja istražena je površina od 45 866 m² na kojoj su zabilježene arheološke strukture iz razdoblja prapovijesti, antike, srednjeg i novog vijeka.

Rimske strukture, koje vjerojatno pripadaju cesti koja je vodila od Siscije do Andautonije, istražene su na dijelu nalazišta sjeverno od državne ceste D 36, uključujući i istočni krak iskopa za izgradnju nadvožnjaka. Od same ceste, koja je gotovo u potpunosti uništena, sačuvani su samo tragovi tankog pješčanog naboja na nekoliko pozicija. Sjeverno od pretpostavljene ceste istražen je kanal koji prati njen smjer pružanja. Iz zapune kanala

prikupljeni su ulomci keramičkih i staklenih posuda te metalnih predmeta, od kojih se očuvanošću ističe željezni srp sačuvan u cijelosti. Osim ostataka cestovne infrastrukture, na ovom položaju zabilježeni su i ukopi stupova koji su na jednom mjestu orijentirani u pravilnu liniju. Zapadno od spomenutih struktura istražena je duboka jama u kojoj je pronađen mali broj ulomaka rimskih keramičkih posuda te deset primjeraka kasnoantičkog brončanog novca. Specifičan oblik zapune i jame ukazuje na mogućnost da je riječ o bunaru iz rimskog razdoblja.

Jana Škrkulja, Krešimir Filipec, Petra Nikšić, Identiteti u istraživanju arheologije Sirmijske Panonije (5. i 6. stoljeće)

Identitet je fenomen čije se postojanje podrazumijeva, a smatra se izrazito izazovnim za definiranje. Često se o pitanju identiteta ni ne pitamo jer se sve čini dosta jasno, odnosno pitanja se mogu pojednostaviti, iako njihovo zaokruživanje djeluje kompleksno. Primjere za tu kompleksnost, a naoko jednostavnost, možemo potražiti i u vlastitim obiteljima, poznatim ulogama na radnom mjestu, u političkoj i vjerskoj zajednici, ali i u seksualnoj orijentaciji. Kako identitet predstavlja izrazito kompleksan filozofski, sociološki i psihološki pojam, s punim se pravom postavlja pitanje, u kojoj je mjeri relevantno traganje za identitetom u arheološkom kontekstu.

Arheologiju identiteta možemo istraživati ocrtavanjem različitih aspekata života pojedinca i skupine na način da se suočavamo sa znanstvenim stajalištima i pitanjima postavljanim u prošlosti koje ćemo suočavati s pitanjima koja se pojavljuju u današnjoj znanstvenoj perspektivi. Posebno treba naglasiti da je istraživanje identiteta, u arheološkom smislu, ima značajna ograničenja. Kako arheologija donosi zaključke i pretpostavke o životu ljudi u prošlosti kroz tragove materijalne kulture, omeđenost se odražava upravo u svojstvima materijalne kulture, simbolima koje donose određeni predmeti, kao što su način ukrašavanja koji ne može nositi svaki predmet koji se pronalazi u arheološkom kontekstu. Takva simbolika može upućivati na vjerske odrednice, odnosno vjerski identitet, statusne odrednice, odnosno statusni identitet, rodne odrednice, odnosno rodni identitet ili profesionalne odrednice, odnosno identitet koji je pojedinca svrstavao u određeni radni prostor tj. profesiju. U pristupanju analize predmetne građe u okviru istraživanja identiteta, treba uzeti u obzir kontekst pronalaska predmeta koji je, u slučaju nalaza 5. i 6. stoljeća, često nejasan. Poster prikazuje miješanje različitog stanovništva na području Južne Panonije i Dalmacije tijekom tog perioda te analizu identiteta koju pruža arheološki materijal koji se datira u navedena stoljeća.

Miroslav Vuković, Ivana Ožanić Roguljić, Mislav Fileš, Austrougarski vojni objekti u Baranji na LiDAR-skim podacima

Cilj ovog rada je predstaviti dio rezultata arheološke interpretacije LiDAR-skih podataka koji se odnose na strukture koje povezujemo s aktivnostima austrougarske vojske. LiDAR-ski podaci korišteni za ovo istraživanje dobiveni su od Hrvatskih Voda koje su naručile snimanje Dunavskog i Dravskog sliva još 2012. godine. Zahvaljujući naporima konzervatorskog ureda Ministarstva kulture u Osijeku ovi podaci su proslijeđeni svim većim arheološkim institucijama u državi. Kroz ovaj rad ćemo prikazati neke od nedostataka koji se odnose na rad s podacima koji nisu inicijalno namijenjeni arheološkim interpretacijama. Također ćemo prezentirati dva novovjekovna lokaliteta koje vežemo uz aktivnosti austrougarske vojske na prostoru Baranje, te ćemo prikazati metodologiju rada s podacima i pristup terenskom dijelu interpretacijskog procesa.

Elena Perković Gjurašin, Konzerviranje i restauriranje keramičkih arheoloških nalaza iz groba br. 8 s lokaliteta Beli Manastir - Širine

Na lokalitetu Beli Manastir- Širine do sad su istražena 34 groba iz vremena kulture inkrustirane keramike. Riječ je o inkrustiranoj keramici ranog brončanog razdoblja. Od 2015. godine u sklopu suradnje Hrvatskog restauratorskog zavoda i Instituta za arheologiju restaurirano je stotinjak keramičkih predmeta.

Složeni konzervatorsko- restauratorski radovi izvedeni su na 62 keramička nalaza iz groba br. 8. Radovi su provedeni u više faza sa zadatkom vraćanja identiteta, integriteta, stabilizacije i sprečavanja daljnjeg propadanja.

Zahvaljujući pravilnoj intervenciji na terenu i brzom konzervatorsko-restauratorskoj intervenciji, očuvan je ovaj izuzetan primjer danubijske inkrustirane keramike.

Elena Perković Gjurašin, Maša Vuković Biruš, Konzerviranje i restauriranje olovnih papinskih bula iz dominikanskog samostana sv. Margarete u Gorjanima

Prilikom arheoloških istraživanja 2022.godine u Gorjanima, u jugozapadnom dijelu svetišta crkve dominikanskog samostana sv. Margarete, u grobovima br. 45 i 50, pronađene su dvije olovne papinske bule. Riječ je o bulama pape Inocenta VI. (GR 45) iz polovice 14.stoljeća i bula pape Pija II. (GR 50) iz polovice 15.stoljeća.

Specifičnost olova kao materijala zahtjevala je oprezne i složene konzervatorsko-restauratorske radove. Uklonjena je olovna kuga, predmeti su stabilizirani, te završno premazani zaštitnim lakom. Pravilnim i pravovremeno izvedenim radovima, sačuvani su ovi vrijedni artefakti.

Jelena Boras, Nataša Štefanec, Ivana Hirschler Marić, Digitalni lov na Katzianerovu vojsku: radnje koje su prethodile terenskoj potrazi za ostacima vojnog pohoda iz 1537. godine

Tijekom 2022. i 2023. godine unutar projekta „*Arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana*“ Hrvatskog restauratorskog zavoda (voditeljica Ivana Hirschler Marić, Odjel za kopnenu arheologiju, Služba za arheološku baštinu) pokrenuta je aktivnost usmjerena prema otkrivanju tragova vojnog pohoda habsburške vojske pod vodstvom Ivana Katzianera 1537. godine, koja je u prvoj etapi obuhvatila opširne pripremne radnje koje prethode terenskom pregledu, a čiji su rezultati predstavljeni u ovom posteru.

Za potrebe rada na znanstvenom skupu „Gorjani – mjesto, ljudi, identitet, baština“ koji je održan u Gorjanima u listopadu 2022. godine, dr. sc. Nataša Štefanec objavila je prijevod ključnih dijelova pisama u kojima je Ivan Katzianer opisivao kretanje vojske od Koprivnice do mjesta konačnog vojnog okršaja u okolini sela Gorjani, 9. listopada 1537. godine, što je poslužilo kao primarni povijesni izvor za pokušaj rekonstrukcije rute kretanja vojske kroz slavonski prostor. Kroz proučavanje raznih obilnih kartografskih izvora dostupnih u otvorenom pristupu (Gallica - Bibliothèque nationale de France, Hungaricana - Hungarian archives, museums and libraries, itd.) pronađeni su različiti, do sada rijetko korišteni, kartografski izvori iz razdoblja ranog novog vijeka. Elementi s tih kartografskih prikaza su preneseni na suvremene satelitske podloge preko GIS programa u jedinstveno sučelje u cilju objedinjenja što većeg broja raznovrsnih prostornih i povijesno – geografskih informacija. Analizom suvremenih prostornih podataka te usporedbom s toponimskom građom i povijesnim izvorima stvoren je prostorni okvir unutar kojega će se, u konačnici, terenskim površinskim pregledom pokušati ustanoviti postoje li konkretni materijalni ostaci samog vojnog pohoda, određenih događaja koji su opisani u pismima generala Katzianera ili poprište konačnog vojnog sukoba, a čiji se početak (višegodišnje) realizacije očekuje već krajem 2023. godine.

Andrej Janeš, Ivana Hirschler Marić, Marija Mihaljević, Luka Štefan, Lipanovac – Pustošina: srednjovjekovna crkva sv. Grgura, rezultati arheoloških istraživanja 2023. (poster)

Srednjovjekovni lokalitet Lipanovac-Pustošina nalazi se jugoistočno od naselja Drežnik, u općini Rešetari u Brodsko-posavskoj županiji. Položaj Lipanovac-Pustošina (Grgurevo) na povišenom platou na 267 m nadmorske visine omeđen je sa zapadne strane potokom Ađamovka, a s jugoistočne strane, potokom Dažddevikom (Dadišćak). Prostor naselja Drežnik se u povijesnim vrelima spominje prvi puta 1261., dok se crkva posvećena sv. Grguru spominje 1332. godine. Služba za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda je u suradnji s Gradskim muzejom iz Nove Gradiške provela arheološko istraživanje u unutrašnjosti lađe i okolišu nekadašnje crkve. Otkriveni zidovi ukazuju na različite tehnike zidanja, sjeverni zid je građen od kamena vezanog vapnenim mortom, dok je južni i dio zapadnog zida građen od fragmentiranih antičkih opeka. Prilikom probnog arheološkog iskopavanja 2019. godine utvrđeno je postojanje jednobrodne crkve s polukružnom apsidom. Ovogodišnjim istraživanjima je većim dijelom istražen zapadni dio crkve, gdje je istraženo 46 grobnih cjelina, od čega 42 pripadaju grobovima djece. Od 13 pronađenih primjeraka novca, sedam ih je pronađeno u dječjim grobovima, koji ukope djece smještaju u razdoblje od druge polovice 16. do početka 18. stoljeća. Nalaz groba s novcem iz 1916. godine, koji je prilikom ukopavanja uništio dio zapadnog temelja i zida crkve, potvrđuje podatke o ukopavanjima na području nalazišta do u 20. stoljeće.

Ana Đukić, Vedran Mesarić, Marin Mađerić, Preliminarni rezultati zaštitnih istraživanja na položaju Petrinja – Dom zdravlja 2023. godine

U ožujku 2023. godine, Arheološki muzej u Zagrebu proveo je zaštitno arheološko istraživanje na položaju Doma zdravlja u Petrinji. U tri istražena segmenta definirano je 200 drvenih greda okruglog presjeka, različitih dužina i debljina te 38 gotovo okomito postavljenih drvenih pilota uz jedan vanjski rub gredne konstrukcije. Veliki broj greda imao je tesane utore na jednom, dva ili tri mjesta, ovisno o dužini grede i njezinom položaju unutar objekta. S obzirom na količinu i raster drvene građe, moguće je zaključiti da je na istraživanoj površini definiran drveni objekt velikih dimenzija koji se pruža u smjeru sjever-jug, a prema povijesnim prikazima, izgledno je da se radi o ostavima dijela bedema petrinjske tvrđave iz turske i kršćanske faze. S obzirom na izostanak pokretnih nalaza, do rezultata radiokarbonskog datiranja drvene građe, zasad je moguće samo spekulirati o tome koji dio temelja bedema je obuhvaćen ovim istraživanjima.